

ΜΗΤΡΑΓΥΡΤΑΙ – ΜΗΝΑΓΥΡΤΑΙ

Υ Π Ο

ΔΗΜ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ ἔθιμον νὰ περιφέρωνται ἄνθρωποι καθ' ὀμάδας, καὶ μάλιστα νέοι, ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ νὰ τραγουδοῦν ἀντὶ ἀμοιβῆς τραγούδια, θρησκευτικοῦ κυρίως περιεχομένου, εἶναι γνωστὸν εἰς πολλοὺς λαοὺς καὶ μακροχρόνιον.

Εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα οἱ τραγουδισταὶ τῆς κατηγορίας αὐτῆς δὲν ἀποτελοῦν χωριστὴν ἐπαγγελματικὴν τάξιν, ἀλλ' ἐπ' εὐκαιρίᾳ θρησκευτικῆς τινοῦ ἑορτῆς συγκεντρῶνονται καὶ περιφερόμενοι καθ' ὀμάδας τραγουδοῦν. Λέγονται δ' εἰς τινὰς τόπους *καλαντάρηδες* (καὶ ρημ. *καλαντίζω*), ἐπειδὴ τὰ τραγούδια τῶν εἶναι τὰ *κάλαντα* τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν.

Τὸ ἔθιμον ἦτο γνωστὸν καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴν κάπως ὄργάνωσιν. Ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς ἤδη χρόνους μᾶς παραδίδονται δύο σχετικοὶ ὄροι, *μητραγύρται* καὶ *μηναγύρται*, μὲ τοὺς ὁποίους ἐδήλωναν ἐκείνους ποὺ ἐτραγουδοῦσαν τραγούδια κυρίως λατρευτικά, ὅπως ἡ Εἰρεσιώνη, τὰ Κορωνίσματα καὶ τὰ Χελιδονίσματα.

Ὁ πρῶτος ὄρος *μητραγύρτης* φαίνεται παλαιότερος καὶ σημαίνει τὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Ρέας Κυβέλης ἢ Κυβήβης, ὁ δεῦτερος, *μηναγύρτης*, ἀναφέρεται σπανιώτερον, διότι ἐπλάσθη ἴσως ἀργότερον, εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν εἶχε καθιερωθῆ νὰ ψάλλωνται κάθε μῆνα τὰ ἄσματα τοῦ εἴδους τούτου.

Ὁ Πολυδεύκης εἰς τὸ Ὀνομαστικόν του (8, 188) ἀναφέρει παραλλήλως τοὺς ὄρους *ἀγύρται*, *μηναγύρται*, *μητραγύρται*, *ἀγρυτική*, *ἀγερός*, *ἀγείρω*, ἐνῶ ὁ Φώτιος εἰς τὸ Λεξικόν του ἀναφέρει τὴν λέξιν *μηναγύρτης* ὡς συνώνυμον τῆς λέξεως *κύβητος*: ὁ κατεχόμενος τῇ μητρὶ τῶν θεῶν, θεοφόρητος, καὶ εἰς τὴν αἰτιατικὴν *κύβητον*: *Κρατίνος Θράτταις τὸν θεοφόρητον, Ἴωνες δὲ τὸν μητρα-*

γύρτην και γάλλον¹ νῦν καλούμενον. οὕτως Σιμωνίδης². Ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιθέτου θεοφόρητος ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ μητραγύρται ἀνῆκον εἰς θρησκευτικήν τινα ὀργάνωσιν, τελοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κυβέλης.

Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων πάντως δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι μητραγύρτης και μηναγύρτης εἶναι ὁ ἄιδων ἀγυρτικὰ ἄσματα. Εἰς τὴν ἀρχὴν του τὸ ἔθιμον τοῦ ἀγείρειν (ἄδειν και συναθροίζειν δῶρα) ἐν ὀνόματι θεοῦ τινος ἢ ἡρωικοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ὑμνεῖται, δὲν εἶχε τι τὸ ψεκτόν. Ὁ Ἡρόδοτος (IV, 35) λέγει, ὅτι μεταξὺ ἄλλων τιμῶν, τὰς ὁποίας ἀπέδιδον ἐν Δήλῳ εἰς τὰς Ὑπερβορείους Παρθένους Ὡπιν και Ἀργην ἦτο και ὁ ἀγερός· «λέγουσι και σφι τιμὰς ἄλλας δεδῶσθαι πρὸς σφέων. και γὰρ ἀγείρειν σφι τὰς γυναῖκας ἐπονομαζούσας τὰ οὐνόματα ἐν τῷ ὕμνῳ τὸν σφι Ὡλὴν ἀνὴρ Λύκιος ἐποίησε, παρὰ δὲ σφέων μαθόντας νησιώτας τε και Ἰῶνας ὑμνεῖν Ὡπιν τε και Ἀργην, ὀνομάζοντάς τε και ἀγείροντας . . .».

Οἱ ἐπαιτικοὶ και ἀπατηλοὶ τρόποι ὅμως μὲ τούτους ὁποῖους οἱ ἀγείροντες ἐζήτουν δῶρα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ προσλάβῃ κακὴν σημασίαν ἡ λέξις ἀγύρτης. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος οἱ ὄροι: μητραγύρται και μηναγύρται ἀναφέρονται ὡς τίτλοι κωμωδιῶν τοῦ Μενάνδρου και Ἀντιφάνους, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐχρησιμοποιοῦντο ἤδη εἰρωνικῶς. Ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. 1405α, 20) κατηγορηματικῶς τονίζει ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ μητραγύρτου δὲν ἦτο ἔντιμος, σαφῶς διαχωριζομένη ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δαδούχου: «Ὡς και Ἰφικράτης Καλλιαν μητραγύρτην, ἀλλ' οὐ δαδοῦχον (ὠνόμασε). ὁ δ' ἔφη ἀμύτην αὐτὸν εἶναι· οὐ γὰρ ἂν μητραγύρτην αὐτὸν καλεῖν, ἀλλὰ δαδοῦχον. ἄμφω γὰρ περὶ θεόν, ἀλλὰ τὸν μὲν τίμιον, τὸν δὲ ἄτιμον. Και ὁ μὲν διονουσοκόλακας, αὐτοὶ δ' αὐτοὺς τεχνίτας καλοῦσιν». Μιαρῶτατον γένος ὀνομάζει τούτους μητραγύρτας ὁ κωμικὸς Ἀντιφάνης (C.A.F., ἔκδ. Τ. Κοεκ, 159, 8) «πολὺ γὰρ αὐ γένος μιαρῶτατον τοῦτ' ἐστιν . . .»³.

Ἐπιπληροῦν ἄνθρωποι κατ' ἐπάγγελμα ἀσχοῦντες τὴν μητραγυρτίαν φαίνεται ἀπὸ τὸν ἐπόμενον Αἰσώπειον μῦθον (Halm, Lipsiae, 1884, 290): «Μητραγύρται ὄνον ἔχοντες, τούτῳ εἰώθεσαν τὰ σκευὴ ἐπιτιθέντες ὁδοιπορεῖν. Και δήποτε ἀποθανόντος αὐτοῦ ἀπὸ κόπου, ἐκδείραντες αὐτόν, ἐκ τοῦ δέρματος τύμπανα κατεσκεύασαν και τούτοις ἐχρῶντο. ἐτέρων δὲ μητραγυρτῶν ἀπαντησάντων και

¹ Λεπτομερείας περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως βλ. εἰς τὸ ἄρθρον Gallos ὑπὸ Cumont, RE VII₁.

² Εἰς τὸ λεξ. Σοῦδα ἀναφέρεται: *μηναγύρτης*· ἀπὸ μηνός *συνάγων* και *μηναγύρτης* ὁ τῆς *Ρέας ἱερέυς*, ὁ κατὰ μῆνα ἀγείρων και συναθροίζων.

³ Βλ. και Ἀθηναίων, Δειπν., ς' σ. 226α.

πυνθανομένων αὐτῶν, ποῦ ἂν εἴη ὁ ὄνος, ἔφασαν τεθνηκέσαι μὲν αὐτόν, πληγὰς δὲ τοσαύτας λαμβάνειν ὅσας οὐδὲ ζῶν ὑπέμεινε»¹.

Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν περίοδον τὸ ἀγυρτεῦειν καὶ μητραγυρτεῖν εἶχε ξεπέσει καὶ εἶχε καταντήσει ἀσχολία τῶν ξένων, ἀπαγορευομένη εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς Ρωμαίους, κατὰ τὰ λεγόμενα Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς (Ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες 2, 19): «θυσίας μὲ γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς Ρωμαίων νόμους, ἱερᾶται δ' αὐτῆς ἀνὴρ Φρυξ καὶ γυνὴ Φρυγία καὶ περιάγουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν οὗτοι μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος, τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι καὶ καταυλούμενοι πρὸ τῶν ἐπομένων, τὰ μητρῶα μέλη καὶ τύμπανα κροτοῦντες. Ρωμαίων δὲ τῶν αὐθιγενῶν οὔτε μητραγυρτῶν τις οὔτε καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποικίλην ἐνδεδυκὼς στολήν, οὔτε ὀργιάζει τὴν θεὸν τοῖς φρυγίοις ὀργιασμοῖς, κατὰ νόμον καὶ ψήφισμα βουλῆς»².

Παρὰ Φιλοστράτῳ (Τὰ εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα, βιβλ. 5, κεφ. XX, London 1927) ψέγονται οἱ ἀγείροντες, οἵτινες καπηλεύονται τὰ ἱερά, κρατοῦντες κομμάτια ἀπὸ τὰ ἀγάλματα τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου καὶ περιφερόμενοι πρὸς εἴσπραξιν χρημάτων ἢ ἄλλων δώρων³: «ἡ δ' ἀγαματοποιία ἡ ἀρχαία οὗ τοῦτο ἔπραττεν, οὐδὲ περιήεσαν τὰς πόλεις ἀποδιδόμενοι τοὺς θεοὺς, ἀλλ' ἀπάγοντες μόνον τὰς αὐτῶν χεῖρας καὶ ὄργανα λιθουργὰ καὶ ἔλεφαντουργὰ, ὕλην τε παρατιθέμενοι ἀργόν, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱεροῖς τὰς δημιουργίας ἐποιοῦντο. . . οὗτω τοὺς θεοὺς εἰς τοὺς λιμένας τε καὶ τὰς ἀγορὰς ἄγων, οὐδὲν οἶει ἀσεβὲς πράττειν; καὶ μὴν καὶ σπερμολογοῦσιν ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων, ἔξαψάμενοι τι Δήμητρος ἢ Διονύσου ἀγαλμα καὶ τρέφεσθαί φασιν ὑπὸ τῶν θεῶν οὓς φέρουσι. . . »⁴.

Ἄξι εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς ἀγύρτας διάκεινται κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς. Ὁ Εὐστάθιος, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (Παρεκβ. εἰς Ὀδύσσ. 1824, 10), λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τοῦ ὁμηρικοῦ στίχου (ρ 362) λέγει: «τὸ δὲ ἀγείρειν πύρνα⁵ δέδωκεν ἀφορμὴν τοῖς ὕστερον, ἀγύρτας εἰπεῖν τοὺς πτω-

¹ Πρβλ. καὶ Ἱ. Τζέτζου, Χιλιάδες XIII, 475, στ. 257 ἐπ.

² Αἱ ἀσκητικαὶ τάσεις τῆς φρυγικῆς λατρείας, λέγει ὁ Franz Cumont (La religion orientale dans le paganisme romain, σ. 47), κατέληξαν εἰς τὴν δημιουργίαν ἐνὸς ἐπαιτικῆς μοναχισμοῦ, ἐκεῖνον τῶν μητραγυρτῶν.

³ Βλ. καὶ Λουκιανῶ, Λούκιος ἢ ὄνος 35.

⁴ Ἐξ αἰτίας τοῦ χωρίου αὐτοῦ ἀγανακτεῖ ὁ λόγιος ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἀρεθίας καὶ σημειώνει εἰς τὸ περιθώριον τοῦ κειμένου: «τοὺς ἀγείροντας λέγει, ἦτοι ἀγύρτας, ὧν νῦν δείγμα οἱ κατάρατοι Παφλαγόνες, φθὰς τινὰς συμπλάσαντες, πάθη περιεχούσας ἐνδόξων ἀνδρῶν, καὶ πρὸς ὀβολὸν ἄδοντες καθ' ἐκάστην οἰκίαν». Βλ. καὶ εἰς Λαογραφ., τόμ. Δ', σ. 239.

⁵ Σιταρόψωμον.

χοὺς καὶ ἀγυρτάζειν τὸ πτωχεύειν καὶ μητραγυρτεῖν δὲ τὸ μετὰ τυμπάνων καὶ τινων τοιοούτων περιέειναι καὶ ἐπὶ τῇ μητρὶ ἀγείρειν τροφάς, δηλαδὴ ὃ ἔστιν τῇ Ρέα, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ, Διονύσιος μητραγυρτῶν καὶ τυμπανιζόμενος ἢ τύμπανον κρουῶν οἰκτρῶς τὸν βίον κατέστρεψε¹.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται ὅτι οἱ μητραγυρτοῦντες ἔκρουον διάφορα τύμπανα ἢ ἄλλα ἠχηρὰ ἀντικείμενα, ὡς οἱ καλαντάρηδες τῶν ἡμερῶν μας. Εἰς ἄλλο χωρίον ὁ Εὐστάθιος (Παρεκβ. εἰς Ὀδύσσ., 1430) προβαίνει εἰς περαιτέρω ἐτυμολογικὰς ἀναλύσεις τῶν σχετικῶν λέξεων: «Ἰστέον δ' ὅτι ἀγορὰ ἐν τούτοις ὁ τόπος εἰς ὃν ἀγείρονται ὁ λαὸς καὶ γίνεται ἡ λέξις ἐκ τοῦ ἀγείρω, ἔξ αὐτῆς δ' οὐ μόνον ἀγύρτης, κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὁ ἀγείρων ὄχλον καὶ ὁ ἀπατεῶν καὶ ἀλαζῶν...».

Ἐκ τῶν ἐν τῷ Λεξικῷ Σούδα ἀναφερομένων ἐν λέξει *μητραγύρτης* φαίνεται ὅτι οἱ μητραγύρται κατέβαλον προσπαθείας μνήσεως εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ρέας, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ὑπὸ μύησιν ἐξεδηλοῦντο ἐνίοτε ἰσχυρὰ ἀντίδρασις: «Μητραγύρτης ἔλθῶν τις εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐμύει τὰς γυναῖκας τῇ μητρὶ τῶν θεῶν, ὡς ἐκεῖνοί φασιν. Οἱ δὲ ἀπέκτειναν αὐτὸν ἐμβαλόντες εἰς βάραθρον ἐπὶ κεφαλὴν² λοιμοῦ δὲ γενομένου ἔλαβον χρησμὸν ἰλάσασθαι τὸν πεφονευμένον. καὶ διὰ τοῦτο ἔκοδόμησαν βουλευτήριον, ἐν ᾧ ἀνείλον τὸν μητραγύρτην καὶ περιφράττοντες αὐτὸν καθιέρωσαν τῇ μητρὶ τῶν θεῶν ἀναστήσαντες καὶ ἀνδριάντα τοῦ μητραγύρου»³.

Ἀκόμη μίαν μαρτυρίαν διὰ τοὺς μηναγύρτας ἔχομεν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Τζέτζην τὸν 12^{ον} μ. Χ. αἰῶνα. Μὲ τὴν κουφότητα ποὺ εἶχεν ὁ Τζέτζης νὰ θεωρῇ τὸν ἑαυτὸν του ποιητὴν, μᾶς παραδίδει εἰς στίχους τὴν εἶδησιν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν του οἱ μηναγύρται περιέτρεχον τὰς οἰκίας ἄδοντες πρὸς λῆψιν ὀβολῶν εἰς ὠρισμένας ἑορτάς, τῶν Χριστουγέννων, τὴν πρώτην Ἰανουαρίου, τῶν Θεοφα-

¹ Βλ. ὅμοιον χωρίον παρ' Ἀθηναίῳ, Δειπν. XIX, σ. 541: «αὐτὸς δὲ Διονύσιος τέλος μητραγυρτῶν καὶ τυμπανιζόμενος οἰκτρῶς τὸν βίον κατέστρεψε». Κύμβαλα, κρόταλα, φρυγικοὶ αὐλοί, κέρατα, ἦσαν τὰ συνήθη ὄργανα εἰς τὴν ὀργιαστικὴν λατρείαν τῆς Κυβέλης. Βλ. *Hugo Heppding*, *Attis. Seine Mythen und sein Kult*, ἐν R. V. u. V., Band I., Giessen 1903, σ. 128. Βλ. καὶ στίχον τοῦ Εὐριπίδου (Βάχαι 58 ἐξ.): «Τάπιχώρα ἐν πόλει Φρυγῶν τύμπανα Ρέας μητρὸς, ἐμὰ θ' εὐρήματα». Πρβ. καὶ Ἡρόδοτον IV, 76.

² Βλ. καὶ *Φωτίου*, Λεξικὸν καὶ *Timaei Sophistae*, *Lexicon vocarum Platoniarum*, σ. 9, σημ. 4, (ἔκδ. Ruhnken). *Daremberg-Saglio*, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines* I, 1683. *P. Foucart*, *Des associations religieuses chez les Grecs*, Paris 1873, σελ. 64, 156.

νείων. Είναι ἡ παλαιότερα μαρτυρία, ὅσον γνωρίζομεν, περὶ τοῦ ἐθίμου νὰ ψάλλονται χριστιανικὰ κάλαντα κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τοῦ Δωδεκαημέρου ¹:

*Κυρίως τοὺς ἀγύρτας δὲ καὶ μνηαγύρτας νόει,
καὶν μάλλον ἐκ τῶν ἀθλητῶν οὗτοι τὴν κλησιν ἔσχον
οἱ τοὶ εἰσιν οἱ παρ' ἡμῖν σύμπαντες σιγνοφόροι ²,
ὁπόσοι περιτρέχουσι χώρας καὶ προσαιτοῦσι
καὶ ὅσοι κατ' ἀρχίμηρον τὴν Ἰανουαρίον
καὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει δὲ καὶ Φώτων τῇ ἡμέρᾳ
ὁπόσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προσαιτοῦντες
μετὰ ῥόδων ἢ ἐπωδῶν ἢ λόγοις ἐγκωμίων
καὶ δῆθεν ἐν προφάσεσιν, ψευδέσιν, εὐαφόροις,
οὗτοι πάντες ἂν λέγοιντο κυρίως μνηαγύρται ³.*

Τί ἐννοεῖ, ὅταν λέγῃ «ἐκ τῶν ἀθλητῶν οὗτοι τὴν κλησιν ἔσχον», τὸ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος μὲ τὴν αὐτὴν ποιητικὴν φλυαρίαν (Χιλ. XIII, ἴστ. 475, στ. 224 ἐπ.):

*Ἄγύρται τίνες λέγονται καὶ πόθεν μάνθανέ μοι.
Πρῶτον οἱ ὄντες ἀθληταὶ καὶ τῶν φιλελευθέρων
ἀγῶνας στεφανίτας μὲν ἤθλου, οὐχὶ δωρίτας
καὶ στέφανον ἐλάμβανον μόνον τῆς νίκης δῶρον,
εἶτα καὶ τοὺς δωρίτας δὲ μετήρχοντο ἀγῶνας
τῆς πόλεως ἢ χώρας δέ, εἴτε τινὸς τῶν δήμων
τὰ δῶρα τοῖς νικήσασιν νεμόντων ἀρμοδίως
εἴτε καὶ ἀρχοντος ἐνός, ὡς Ἀχιλλεὺς Πατρόκλω.
Ἐπεὶ δὲ κατελύθησαν πόλεσι, χώραις, δήμοις
καὶ οὗτοι ὥσπερ ἔλεξα, ἀγῶνες οἱ δωρίται
οἱ ἀθληταὶ λαμβάνειν τι χρήζοντες τοῖς ἀγῶσι,
μὴ λείρια καὶ ἄνθη δὲ καὶ βοτανῶν στεφάνους,
νικήσαντες διέτρεχον τὴν ἄγυριν, τὸ πλῆθος
καὶ οὕτως συνηράνιζον χρήματα τῇ ἀγύρει,
καὶ κλησιν ἔσχον ἀγυρτῶν, ὡς ἐκ τῶν ἐν ἀγύρει
ἀθροίζοντες, λαμβάνοντες δῶρα τῆς νίκης χάριν.
Ἄλλος γὰρ ἄλλο τι αὐτοῖς ἐδίδον τῶν τοῦ πλήθους,
ὃ εἶχεν ἢ προαίρεσις καὶ δύναμις ἐκάστου
καὶ οὗτοι καταχρήσει μὲν ἐλέγοντο ἀγύρται.*

¹ Βλ. καὶ Φαιδ. Κονκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς Α', 1948, σ. 14.

² Οἱ φέροντες signa, μικρὰς σημαίας.

³ Χιλ. XIII, ἴστ. 475, στ. 243 κ.ἐξ.

Ειδήσεις περί τῆς χρήσεως τῶν ὄρων: μητραγύρτης, μηναγύρτης κατὰ τὴν μετὰ τὸν 12ον αἰῶνα χρονικὴν περίοδον λείπουν. Δὲν ἀποκλείεται, βεβαίως, ἡ ὑπαρξίς των εἰς βιβλία, τὰ ὁποῖα μᾶς διαφεύγουν. Γεγονὸς εἶναι πάντως, ὅτι μετὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλλάζει καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λατρείας, ἡ δὲ νέα θρησκεία αἰσθάνεται ἀποστροφὴν πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐνθυμίζει τὴν εἰδωλολατρίαν. Ἔτσι καὶ οἱ ὄροι μητραγύρτης, μηναγύρτης σιωπῶνται, ἂν καὶ τὸ δι' αὐτῶν δηλούμενον συνεχίζεται μετὰ τοὺς «καλαντάρηδες» καὶ γενικὰ τοὺς λαϊκοὺς ραψωδοῦς, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸ τραγοῦδι τους ἐμπρὸς εἰς τὰς θύρας τῶν σπιτιῶν χίλια καλὰ εὐχονται διὰ ν' ἀποσπᾶσιν φιλοδωρήματα.

Οἱ καλαντάρηδες τῆς συγχρόνου ἐποχῆς συνεχίζουν τὴν λατρευτικὴν παράδοσιν τῶν μητραγυρτῶν καὶ μηναγυρτῶν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς ὄρισμένον Ἅγιον καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ τὴν ἀντιπάθειαν πού εἶχον ἐκεῖνοι.

R É S U M É

Μητραγύρται — Μηναγύρται

par D. P é t r o p o u l o s

La coutume des groupes de jeunes-gens qui vont de maison à maison en chantant contre recompense des chansons, particulièrement chansons de culte, est très ancienne et se rencontre dans plusieurs peuples.

Dans la Grèce contemporaine les chanteurs de cette catégorie ne constituent pas une classe professionnelle à part.

Ceux-ci, durant certaines fêtes déterminées, chantent en groupes des chansons devant l'entrée de la maison de chaque famille. Dans certaines régions on les nomme καλαντάρηδες (calandàrides) du nom «calenda» comme on nomme les chansons qu'on chante. Cette habitude, selon des témoignages que nous possédons, était en usage dans la Grèce antique et à l'époque byzantine, mais avec une certaine différence d'organisation, dans cette dernière. Ainsi depuis l'antiquité nous connaissons les noms μητραγύρτης et μηναγύρτης, qui signifient ceux qui chantent des chansons de culte (c. à d. chanteurs ambulants, chantant contre de pièces d'argent).

Le fait de chanter et de demander des cadeaux au nom d'un dieu ou héros, en principe, n'était pas condamnable. Mais lorsque les chanteurs

ambulants ont commencé à employer des méthodes malhonnêtes pour faire la quête, le mot ἀγύρτης a pris une signification injurieuse.

Les termes μητραγύρται et μηναγύρται sont mentionnés depuis le 4e siècle a. Ch., comme titres de commédies de Menandre et d'Antiphane. Aristote soutient que l'occupation (le métier) de μηναγύρτης était deshonorante. Dans les fables d'Ésope est comprise et celle qui se rapporte au métier de μητραγύρτης. Pendant l'époque romaine ce métier était défendu aux citoyens romains et il était exercé par des étrangers.

Par la suite et les auteurs chrétiens ne sont pas bienveillants pour ces musiciens ambulants. Eustache, métropolitain de Thessaloniki (12e siècle), rapporte que les μητραγύρται pendant qu'ils chantaient, jouaient des tympons et autres instruments de percussions sonores, comme ceux qui disent les calenda de nos jours. Également Jean Tjétjes, écrivain du 12e siècle, rapporte que les μητραγύρται, parcouraient les maisons durant la Noël, le 1er de l'An et l'Épiphanie chantant les calenda relatifs et faisant la quête pour ramasser des cadeaux ou des pièces de monnaie.

De l'époque après-byzantine, jusqu'à nos jours, on n'emploie plus les termes μητραγύρτης ou μηναγύρτης, mais on désigne ces chanteurs ambulants, qui disent les calenda, dans le même but, du nom de καλαντάρηδες.